

SLUJITORI AI ARHIVELOR DIN ROMÂNIA

Constantin D. Fortunescu—întemeietorul Arhivelor Statului din Craiova

ILIE VULPE

Profesorul Constantin D. Fortunescu, figură proeminentă a culturii românești, s-a născut la 28 octombrie 1874 în orașul Craiova¹, unde a urmat și cursurile liceului Carol I, pe care le-a absolvit în promoție cu Gh. Țițeica și Charles Laugier, de care l-a legat o îndelungată și fructuoasă prietenie.

În anii de liceu, împreună cu Gh. Țițeica, și sub conducerea profesorului G. T. Buzoianu, C. D. Fortunescu a editat „Revista școlii”, la care au colaborat între alții Petre Vulcan, Nicolae Burlănescu-Alin, Traian Demetrescu și Șt. O. Iosif — care în numărul 7 al acestei reviste și-a făcut debutul literar².

După liceu a urmat cursurile Facultății de litere și filozofie la Universitatea din București, pe care le-a absolvit în 1897, apoi a mers ca bursier în Franța, trimis în anul 1908 la specializare de către Spiru Haret, de aprecierea căruia se bucura.

De numele său se leagă înființarea Arhivelor Statului din Craiova, al căror prim director a fost. Această împlinire a fost urmarea strădaniilor sale și ale intelectualilor grupați în Societatea „Prietenii științei” și în jurul revistei „Arhivele Olteniei”, și a sprijinului acordat de personalități de marcă ale culturii românești care au fost N. Iorga și Constantin Moisiu.

Preocupările intelectualilor din această parte a țării pentru înființarea unei instituții care „să salveze de la distrugere documentele în care stătea închisă istoria Olteniei”, sînt vechi³, dar demersurile cele mai insis-

¹ Florea Firan, *Profiluri și structuri literare*, Craiova, 1986, p. 344.

² *Istoria Craiovei*, Craiova, 1977, p. 199.

³ Arh. St. Craiova, fond Prefectura județului Dolj, Serviciul administrativ, dosar 13/1866, f. 93, 105, 106; dosar 197/1870, f. 3; dosar 201/1895, f. 1, 46; și altele.

tente se fac după primul război mondial, în timpul căruia multe dintre documente fuseseră distruse sau pierdute.

Împrejurările istorice au făcut ca, în același timp, la conducerea Direcției Generale a Arhivelor Statului să fie Constantin Moisil, om cu multă dragoste și pasiune pentru strângerea și păstrarea documentelor, care, alături de savantul N. Iorga, a încurajat și sprijinit ideea înființării acestei instituții.

De fapt chiar și înființarea revistei „Arhivele Olteniei”, în 1922, a avut ca substrat în primul rând găsirea unei modalități de a strânge și a publica o parte a documentelor, de a valorifica, pe cât era posibil, acest patrimoniu existent în județele Olteniei. Așa trebuie interpretat apelul pe care revista, prin secretarul său C. D. Fortunescu, îl făcea către cititori, de a strânge și păstra cu grijă sau a comunica spre publicare în paginile acesteia a oricărui document, insistând mai cu seamă asupra acelor „scrise cu litere vechi”⁴.

Aceeași revistă publică în 1924 un alt apel, al Direcției Generale a Arhivelor Statului de această dată, prin care se atrăgea atenția instituțiilor de stat din toată țara asupra datoriei sfinte pe care o aveau de a păstra cu grijă și a depune spre păstrare în depozitele sale documentele ce prezentau importanță pentru istoria patriei, mai ales că se înregistraseră situații care puseseră în pericol arhivele⁵.

În stăruințele depuse pe lângă Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice, C. D. Fortunescu s-a făcut ecoul intelectualității craiovene. Iată ce spunea el în 1928: „se impune a alătura planul înființării unor Arhive Regionale în Craiova, pentru Oltenia și Banat, punerea în siguranță a materialului arhivistic al orașelor, județelor, și satelor, care trebuie strâns la centrele regionale”⁶.

Înființarea, la 6 martie 1931, a acestei instituții a fost așadar încununarea eforturilor făcute de acești oameni minunați; pentru că, om de vastă cultură fiind, C. D. Fortunescu a văzut cu multă profunzime importanța și rolul pe care trebuia să-l joace noua instituție.

Cîteva zile mai tirziu, Constantin Moisil îi scria: „Pe dumneata te rog să mai stăruiești pentru fondurile necesare; să te gindești în ce camere ar fi bine de instalat depozitele și unde birourile... sînt foarte mulțumit că după atîtea eforturi din partea tuturor s-a reușit să creăm o astfel de instituție”⁷ pentru Oltenia. În altă scrisoare, din 11 martie 1931, îi scria: „felicitățile mele pentru succesul ce l-ai avut cu privire la înființarea Direcției Arhivelor Statului din Craiova”, iar cîteva rînduri mai jos preciza: „ziua cînd va începe funcționarea au fixat-o la idele lui marie, astfel că luni 16 curent veți intra în funcțiune”⁸.

Începuturile noii Direcții Regionale a Arhivelor Statului au fost grele, deoarece instituția a fost lipsită de fondurile necesare, mai ales pentru începuturile de drum, fiind obligată să se întrețină și doteze prin donații

⁴ „Arhivele Olteniei”, II (1923), nr. 5, p. 3.

⁵ *Arhivele Statului din Craiova, 50 de ani de existență (1931–1981)*, București, 1981, p. 23.

⁶ „Arhivele Olteniei”, VII (1928), nr. 36, p. 182–183; *Arhivele Statului din Craiova...*, p. 27.

⁷ Arh. St. Craiova, fond C. D. Fortunescu, nr. 77.

⁸ *Ibidem*, nr. 521.

și subvenții, greutăți depășite și ele datorită strădaniilor și pasiunii lui C. D. Fortunescu și ale celor care, după 1933, i-au urmat la conducerea instituției⁹.

Schimbarea sa de la conducerea Direcției regionale, pentru a cărei înființare militase de atâta timp a fost posibilă datorită jocurilor politice și profitându-se de faptul că cei care îl prețuiau nu se aflau în țară.

Dar numele său, deși definitiv, legat de crearea Filialei Arhivelor Statului din Craiova, se află implicat în toate evenimentele culturale ale Olteniei, ocupînd și alte funcții de mare răspundere, ca cea de secretar al revistei „Arhivele Olteniei”, membru în comitetul de conducere al Societății „Prietenii Științei” și al revistei „Ramuri” din capitala spirituală a Olteniei, apoi cea de secretar general în Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice, în timpul în care titular al acestuia era N. Iorga, funcție care evidențiază o dată în plus prețuirea de care se bucura din partea marelui istoric, precum și necunoașterea meritelor cîștigate de Constantin D. Fortunescu în lumea cultural-științifică.

Este suficient să răsfoiești revistele „Năzuința”, „Opiniunea literară”, „Curierul Olteniei literare”, „Ramuri”, „Oltenia”, la care a colaborat, dar mai ales „Arhivele Olteniei” — seria veche — pe care a condus-o efectiv pe toată durata apariției — , pentru a-ți forma imaginea omului de vastă cultură care a fost C. D. Fortunescu. Materialele publicate de el, toate de mare profunzime și competență, sînt legate de istoria locală, națională și universală, de etnografie sau folclor, de științe ale naturii, geografie sau învățămînt, adică de sectoare foarte diferite ale vieții științifice sau culturale. Datorită acestor calități el s-a înscris definitiv în rîndul celor mai de seamă oameni de cultură ai Olteniei în perioada interbelică.

Tocmai de aceea este dureros că acest eminent om al culturii românești, a murit, la vîrsta de 91 ani, în 1965, într-un cvasianonimat, așa cum numai comunismul a știut să țină marile valori. Viața lui, după 30 decembrie 1947, a fost un neîntreput calvar, sfîrșindu-se într-o suferință nemeritată.

⁹ Ibidem, fond Filiala Arhivelor Statului județul Dolj, dosar 1/1931; dosar 2/1932; dosar 1 și 2/1933; dosar 1 și 2/1934; și altele.